

Läs

Tidskrift för Läkepedagogik & Socialterapi

Nummer 17
December 2012
Pris 70 kr

Tema
LIVSLÅNGT LÄRANDE

Presentation
ENSJÖHOLMS BY – 30 ÅR

Innehåll nr 17/2012

Presentation Ensjöholms by

Från konstnärshem till daglig verksamhet och boende	5
Binda och lösa – en formel för matlagning och konst	10

Fokus Livslångt lärande

Konsten att skriva en bok om Island	12
Roligast att göra efterrätter Kocklärling Krister berättar om sitt arbete	15
LäS-utbildningar – ett övningsrum för yrket läkepedagog/ socialterapeut	16
Bildning – hur?	20

Är människovärdet något föränderligt och olika beroende på människans ålder?	23
--	----

In memoriam

Maria Grunert – närvaro, hjärta och handlingskraft	26
Maria Grunert 1922-2012 En pionjär inom läkepedagogik och socialterapi i Sverige	28

ECCE-rapport	32
ILG-samverkansdag	36

Redaktion

Ansvarig utgivare

Värna – www.varna.nu
Paula Hämmäläinen-Karlström
Varje författare ansvarar själv
för artikelns innehåll.

Redaktion

Paula Hämmäläinen-Karlström
Astrid M Källström
samt Värnas KOM-grupp

Grafisk gestaltning

Astrid M Källström

Produktion

Mandarin AB
Wedavägen 18A
152 42 Södertälje
08-554 246 70
www.mandarinab.com

Omslagsbild

Astrid M Källström

Kontakt

Värna
Tunaindustriväg 2
153 30 Järna
08-551 715 30
sekreterare@varna.nu

Annonsera i LäS

Helsida 4 000 kr, halvsida 2 000 kr,
kvartssida 1 000 kr

Bankgiro 5020-5681

LäS på nätet

www.varna.nu
ISSN 1654-2037

Tema *livslångt lärande*

Bildning är det man har kvar när man glömt allt man lärt sig

Här kommer årets sista nummer av Värnas tidskrift *LäS* som ägnas åt temat "Livslångt lärande och bildning". Bildade är vi alla, både i den traditionella bemärkelsen av att ha uppnått vetande och kunskap genom systematiskt lärande och utbildning. Men också av att ha deltagit i andra sammanhang som gett oss icke formella kunskaper och erfarenheter om livet och världen.

Till skillnad från en målinriktad utbildning som kan beskrivas som opersonlig kunskap, är bildning som kunskapsbegrepp en del av personligheten. Det är mer än en bestämd och begränsad yrkeskompetens och det knyter an till vårt kärnvärde om "det livslånga lärandet".

Följ med *LäS*-redaktionen på en bildningsresa där vi firar Ensjöholm som fyller 30 år, och reflektera gärna med oss över tidsgåtan Alzheimers sjukdom. Träffa också Vera som tycker om att skriva böcker om Island och Krister som har blivit lärling i Saltå Bys kök. Numret du håller i handen innehåller också en återblick på pionjären Maria Grunerts liv (1922-2012) och en hel del andra intressanta artiklar, exempelvis om bildningsbegreppet och utbildningar inom läkepedagogik och socialterapi.

Vi önskar er en intressant och inspirerande läsning, trevliga och avkopplande helgdagar och allt gott för 2013!

Varma hälsningar från *LäS*-redaktionen och kansliet

Paula H.-Karlström

Astrid M Källström

Från konstnärshem till daglig verksamhet och boende

Ensjöholms by – en unik verksamhet firar 30 år

Att besöka Ensjöholms by i solsken är en upplevelse. Den gula 1700-tals-villan med snirkliga gavlar, en central punkt i verksamheten, reflekterar solstrålarna och tronar en aning upphöjd över det vackra östgötska landskapet. Ensjön är greppbart nära och den milsvida utsikten över vatten och skog förmedlar en nästan meditativ känsla av lugn och ostördhet.

Men naturligtvis är det idylliska på Ensjöholms by enbart ett av de mångfaceterade intrycken som LäS-redaktionen får under sitt besök. I samband med att verksamhetschefen Jan Larsson börjar med visningen av Ensjöholm berättar han om den gula trävillans intressanta historia. Huset var under en längre tid tillflyktsort för unga konstnärer som betalade för sitt logi bland annat med en stor väggmålning som tyvärr gick förlorad vid senare reoveringar. En känd konstnär som bodde och arbetade på Ensjöholm var historie- och genremålaren August Malmström som har uppmärksammats mest för sin målning "Grindslanten".

Men tillbaka till nutid. Ensjöholms by ligger drygt sju kilometer från Norrköpings stadskärna och bedriver ett omfattande omsorgsarbete med socialterapi som ledstjärna och ett fokus på det friska i människan, oavsett funktionsnedsättningar. Verksamheten riktar sig till personer med utvecklingsstörning och autism och erbjuder sedan 30 år tillbaka boende och daglig verksamhet.

I nuläget bor 20 personer i verksamheten och 25 arbetstagare jobbar på Ensjöholms dagliga verksamhet som omfattar trädgårdsskötsel, förädling av frukter, väveri, snickeri, ljusstöpning, vedhantering och gjuteri.

Arbetsgrupperna omfattar ungefär sex personer och två arbetsledare. En del av den dagliga verksamheten är lokaliserad i fastighetens kvarnbyggnad som härstammar från 1700-talet och imponerar med sina tjocka stenmurar. Men i verksamhetens lokala topografi utmärker sig en annan byggnad kanske ännu mer. Mellan trävillan och sjön ligger ett stort växthus som lätt för tankarna till 1800-talets enorma glaspalats, som spände sina transparenta hinner över bärande stålskelett.

När LäS-redaktionen hälsar på har verksamheten sin morgonsamling i växthuset. Här planteras tomater och gurkor och mogna vindruvor dinglar från de krokiga vinstockarna, och så finns det i mitten ett stort fritt utrymme där medarbetarna, de boenden och arbetstagarna står i en ring och hälsar dagen välkommen med sång och dikt. Under morgonsamlingen finns också möjlighet att meddela om någonting speciellt ska hända under arbetsdagen.

Jan Larsson berättar för oss att verksamhetens årliga julmarknad bland annat äger rum i växthuset som, upplyst av hundratals levande ljus, strålar varmt och inbjudande i vintermörkret.

Byn för vuxna över 25 år

Vintern 1982 grundades Ensjöholms by av Lars-Åke Nilsson som hade ett förflutet som medarbetare på Helgestahemmet. Den nya verksamheten var en avknoppning från Järna-verksamheterna Saltå By och Helgestahemmet och skulle ta emot vuxna över 25 år som tidigare hade bott i en av de två verksamheterna. Fastigheten Ensjöholm och Ensjövikens var tidigare handelsträdgård respektive frukthandelsträdgård. Ett viktigt motiv för etableringen i Norrköping var att det finns en antroposofisk tradition i den östgötska arbetarstaden, till exempel etablerades tidigt en antroposofisk grupp, den andra i Sverige. I Norrköping fanns även vid Ensjöholms etablering en Waldorfskola, lekskola och Kristet samfund.

Under Ensjöholms första sju år ägnade sig Lars-Åke Nilsson åt etableringen av verksamheten. Han efterföljdes av Olle Karlsson, och sedan 1994 är Jan Larsson verksamhetsledare för Ensjöholms by. Med en bakgrund som waldorflärare och byggnads- och möbelsnickare har han gett en särskild karaktär åt verksamheten.

I kvarnbyggnaden visas väggskåp, klassiska hyllor, ljuslampetter och andra träprodukter som arbetstagarna på Ensjöholms snickeri tillverkat. Målet med hantverkssysslor är att möjliggöra för arbetstagarna att utveckla en yrkesidentitet som stärker självförtroendet och bidrar till en meningsfull vardag.

Målet med hantverket är att kunna utveckla en yrkesidentitet.

På bageriet arbetar medarbetarna och arbetstagarna tillsammans för att baka det bröd som verksamheten dagligen behöver. Vid vårt besök på Ensjöholms by sprider sig vid lunchtid en doft av nybakat som får det att vattnas i munnen på en hungrig Läs-redaktion. Lite senare går vi igenom bageriet och ser de emellanåt svalnade limporna – ett matigt och gott bröd, som vi fick smaka. Eftersom redaktionen tillhör kretsen som tycker om att knåda bröd fick vi receptet med oss, för att prova våra konstjer själva. Bageriet ligger tillsammans med andra verksamhetsdelar ca en kilometer ifrån sjötomten på en fastighet som Ensjöholms by också äger.

Kontinuitet för ungt och gammalt

Kontinuitet är ett begrepp som har stor betydelse i omsorgsarbetet på Ensjöholms by. Jan berättar att omsorgstagarna på Ensjöholms by ofta kommer från "trassliga" förhållanden. En förutsättning för att nå människorna är att bygga upp långsiktiga relationer som skapas utifrån de behov och önskemål som verksamhetens boende och arbetstagare har. "För medarbetarna är det viktigt att 'hänga av sig ytterrocken' i arbetet med omsorgstagarna", menar Jan Larsson och citerar Michaela Glöcklers metaforiska formulering för att illustrera betydelsen av att engagera sig med hela personligheten i den vårdande situationen. Genom att själv bli involverad på ett personligt plan och genom empatisk förmåga bildas grunden för ett bra jobb i daglig verksamhet och boende. "Själva terapierna får ses som kronan i verket", resonerar Jan.

I takt med att omsorgstagarna åldras planerar verksamheten att bygga ett nytt boende för äldre personer med funktionsnedsättningar. Medarbetargruppen som har fått i uppdrag att förverkliga planerna har bland annat

presentation ensjöholms by

inspirerats av Camphill-organisationerna i skotska Aberdeen som bedriver ett antroposofiskt orienterat äldreboende. Utökningen av verksamheten är beräknad att ta fart under 2013 och kommer att omfatta fler boendeplatser och ytterligare tio platser i daglig verksamhet.

Kvalitetssäkring genom utbildning

Men utöver att forma det redan beskrivna praktiska arbetet har Ensjöholms ledning intensivt verkat för att förankra en hållbar kompetens- och kvalitetsstandard i verksamheten – ambitioner som kommer till sitt konkreta uttryck i ett ihärdigt fort- och utbildningsarbete inom vård och omsorg och antroposofisk etik. Ett krav för anställning är att man har någon form av vård/pedagogisk utbildning för att sedan komplettera med Läs-utbildningen. "I nuläget har alla medarbetare någon form av vårdutbildning och i stort sett alla medarbetare en antroposofiskt inriktad utbildning som påbyggnad", berättar Jan och förklarar att det etiska intresset behöver kontinuerliga impulser för att hållas vid liv. Han menar att antroposofiska arrangemang som exempelvis Majdagarna kan vara ett bra tillfälle för fortbildning. På Ensjöholms by är alltså ett genuint intresse för den antroposofiska rörelsen och dess livsåskådning viktigt för att kunna göra ett bra omsorgsarbete. Men väl fungerande kontakter till omvärlden är lika angelägna. På Ensjöholm är man nöjd med samarbetet med Norrköpings kommun som har tagit med samtliga terapier som verksamheten erbjuder i gällande ramavtalet. I beskrivningen av verksamheten nämner avtalet även de målformuleringar som Ensjöholms

by själv har publicerat i allmänt tillgängliga dokument. "Det är väldigt bra", tycker Jan och verkar nöjd, "på det viset är det bindande, både för kommunen och Ensjöholm, att vi verkligen är trogna de uppsatta målen i ändamålsparagraf, att vi arbetar socialterapeutiskt och förverkliga de antroposofiska terapierna!"

I linje med ledningens strävan efter att etablera hållbara former för en hög kompetens- och kvalitetsnivå i omsorgen ligger verksamhetens EU-projekt som finansieras med hjälp av medel från Europeiska socialfonden och genomförs i år och 2013 i samarbete med Campus Norrköping/Linköpings universitet. Satsningen erbjuder en högskole-fortbildning på 7,5 poäng för alla medarbetare och omfattar exempelvis

Ett sätt att bedriva kvalitetssäkring är att utbilda medarbetarna.

föreläsningar om utvecklingsstörningar. Föreläsarna kommer från universitetet, men även läkaren Jackie Swartz bidrar med undervisning. Föreläsningarna äger rum en gång per månad under sammanlagt tre terminer. Andra metoder för kunskapsförmedling som projektet använder sig av är fallstudier som medarbetarna bedriver tillsammans med handledare från universitetet. Totalt deltar 40 anställda från Ensjöholms by i utbildningsaktiviteter. Anledning till varför ledningen för Ensjöholms by har valt att lägga ett stort fokus på fort- och utbildning sammanfattar verksamhetschef Jan Larsson kort på följande sätt: "Ett sätt att bedriva kvalitetssäkring är att utbilda medarbetarna".

En annan del av EU-projektet innebär lärande studiebesök. Medarbetare från Ensjöholm följer under en vecka verk-

samheter i Aberdeen i Skottland, vid Marjatta Danmark och i Sverige. Tanken är att lära sig och inspireras av andra verksamheter, vilket kan ske genom samtal, intervjuer och egna iakttagelser. Campus Norrtälje är i sin tur intresserad av verksamheten som föremål för fältforskning, och i nuläget undersöks om det finns studerande som vill ta sig an uppgiften. Om ett fältforskningsarbete kommer igång har EU-projektet genererat dubbla positiva effekter, både för utbildningsanordnaren och verksamheten. Utbildningssatsningen kommer naturligtvis även efter projektets slut att fortsätta, berättar Jan Larsson.

Ensjöholms by är organiserad som ideell förening och husen förvaltas av en byggnadsstiftelse. Verksamheten slår vakt om att medarbetarna och omsorgstagarna har ett kontinuerligt inflytande på det arbete som görs i byn. Styrelsen för Ensjöholm har i alla tider bildats av verksamhetens medarbetare.

*Text: Astrid M Källström
Bild: Ensjöholms by,
Astrid M Källström*

Binda och lösa – en formel för matlagning och konst

Målningsterapeuten på Ensjöholm har ordet och berättar om sitt arbete: 1988 började jag arbeta som kock på Ensjöholm. Vi var två kollegor som lagade lunch till alla på stället. Ambitionen var att skapa måltider utifrån årstiden och veckorytmen. Veckans dagar har ju olika karaktär och det blev en rolig uppgift att utifrån den tanken göra en meny.

Kosten var huvudsakligen vegetarisk, men fisk och kött förekom på begäran. Konsten att skapa en maträtt handlar mycket om att binda och lösa. Ingredienser binds samman till smakfulla kombinationer. Råvarorna måste lösas så att de kan smälta samman till en helhet och bli till den näring vi kan ta upp och livnära oss av. Det kan beskrivas som ett konstnärligt arbete och steget till målningsterapi blir kort. Människor och mat är ständigt angelägna teman i mitt liv, men, det är också teckning och målning.

Gunilla Banck, Vidarklinikens förste målningsterapeut, öppnade dörren till målandets möjligheter för mig. Med henne som mentor blev en av många målningsövningar denna: att binda och lösa, eller förtäta och tunna ut färgen för

att få fram motivet. En insikt jag då fick var att "Människan lever inte av bröd allenast". Det ledde till att jag fick börja måla med de vuxna boende på Ensjöholm. När arbetet i köket var klart för dagen och arbetsbänken skurad dukade jag på nytt, men denna gång med papper, penslar och färger. En efter en kom de boende. Var och en fick måla utifrån sin förmåga. Varje gång märks det att glädjen är stor över att få skapa något själv. Att få ge sig in i en egen värld där man glömmer tid och rum och hittar en källa till kraft och förnyelse.

I målningsterapi är bilden verktyget för att utveckla och fördjupa sina förmågor. Jag lägger märke till bildens gestaltning och ställer mig många frågor för att försöka förstå vad den förmedlar.

presentation ensjöholms by

Är färgerna många eller få? Är de klara, dämpade, tätta, transparenta, varma eller kyliga? Hur löper linjer och rörelser? Vad säger kompositionen om centrum och periferi? Vad är motiv och vad är omgivning?

Det som målaren redan behärskar inom alla dessa områden gläder vi oss åt och varierar i oändlighet. Vi försöker också öva på att utveckla konstnärens förmågor genom att utmana det som inte är självklart och lätt.

En av våra konstnärer har en fantastisk känsla för färgerna och deras förvandling. Det är en njutning att se hur hon snabbt, gärna i den mustiga, starka färgskalan lägger ut dem på papperet och sedan bearbetar och förändrar dem tills hon är nöjd. Tills de smakar gott skulle man kunna säga, om man lagade mat. Ibland kan konstnärerna fastna och då kan inspiration i form av överraskande förslag, nya inslag, vara till hjälp. En stor fågel eller en lysande orange sol kan väcka upp intresset för

helheten i bilden och få målaren att göra klart omgivningen till bildmotivet. När konstnären bara klarar att måla fram och tillbaka så som armen rör sig, blir det min uppgift att ibland föreslå nya färgkombinationer så att varje bild blir unik. Sedan tio år har vi en sådan konstnär som med glädje kommer varje vecka för att tillsammans med mig uppleva färgförvandlingar. Färg tröttnar man inte på!

Grundtemat i vårt målande är detsamma som i matlagningen. Att följa med årsloppet och gestalta högtiderna. Vi lever med vårens knoppande, spirande och porlande. I sommarens överflöd av växande och blommande, genom höstens mognande uppflammande till vinterns vissnande död och vila. Den yttre naturens skeenden upplever vi inom oss i de känslor vi har och det hjälper oss att känna oss hemma här i världen.

*Text och bild: Christel Andersson
Målningsterapeut på Ensjöholm*

Konsten att skriva en bok om Island

Om Särvox-undervisningen på Klockargården och hur kärleken till Island tränar att läsa och skriva

Jag träffar Vera och Berndt en höstmorgon på Klockargården. Det är fredag och därmed dags för Särvox-undervisning på Klockargårdens dagliga verksamhet där Vera Sixhøj arbetar.

Vera tar emot mig i undervisningsrummet och berättar fnissande att hon laddat upp för intervjun sedan hon fick veta att LäS-redaktionen skulle komma och hälsa på. Sprudlande av glädje och ivrig att visa det hon skapat tar hon fram sina arbeten.

Vera skriver böcker om Island och är inne på sin tredje bildbok. Som föregångarna handlar också den aktuella om en av hennes resor till den karga vulkaniska ön i Nordatlanten. Vera bläddrar i de redan färdigställda Islandsböckerna, pekar på en del bilder och förklarar upprymt vad som händer på fotona. De visar henne bland annat som ryttare på en islandshäst, badande i en het källa och tillsammans med sina isländska vänner. Medan Vera vänder blad efter blad fastnar hennes blick på en bild som visar en katt, svart som korpen i den isländska filmvärlden. Veras ansiktsuttryck skiftar mot det allvarliga. ”Jag älskar katter över

allt annat, men katten på den här bilden lever tyvärr inte längre”, förklarar hon suckande.

Bredvid Vera sitter Berndt Ullström, speciallärare på Särvox i Södertälje, som har följt eleven med Islandsintresset sedan 2001. Det var då Vera sammanställde sin första bok. Berndt berättar att det tar lång tid att ta fram böckerna som innehåller mycket bildmaterial. Man behöver sålla och synka bilderna med dagboksanteckningarna som Vera – rutinerad som vilken författare som helst – för under varje Islandsresa. ”Det är ett digert råmaterial som Vera har som underlag för sina böcker. Vi sorterar text och bild i kronologisk ordning och formulerar tillsammans beskrivande texter till de utvalda fotona. Sedan är det Veras uppgift att renskriva på datorn. För att bli klar behöver vi ungefär två terminer”, sammanfattar Berndt sin elevs skapandeprocess.

Berndt Ullström har arbetat i närmast 40 år som speciallärare och undervisar en rad arbetstagare i Värnas verksamheter. I erfarenhetens backspegel ser han framför allt två egenskaper som han menar är viktiga för att kunna arbeta som speciallärare: tålamod och lyhördhet.

”Som speciallärare behöver man kunna lyssna på eleverna och försöka se vad som är deras särart, det är det som är viktigast. Jag undervisar just nu till exempel en grupp i religionskunskap och för dem, som för andra elever med funktionsnedsättningar, är det väldigt viktigt att man tar sig tid. Man kan ju som lärare alltid servera kunskapen åt eleverna, men jag menar att man måste undervisa på ett annat sätt. Konsten är att vänta ut eleverna tills de själva kommer fram till någonting. Är det så att de har varit i kyrkan tidigare, har de då upplevt någonting? Hur var det att

sitta i kyrkorummet och vad såg de där inne? Har man tagit reda på elevernas upplevelser och erfarenheter, kan man bygga vidare och fortsätta med faktainriktad kunskapsförmedling, till exempel om kristendomens historia”, berättar Berndt.

Vilken målsättning har undervisningen inom Särvox, är det färdighetsträning som prioriteras eller finns det ett bredare perspektiv, undrar jag. Berndt Ullström tycker att både färdighetsträning och ett vidare kunskapsperspektiv är viktiga. Han menar att det är tillfredsställande att uppnå en viss framgång, till exempel att någon förbättrar sin läsfärdighet. Men viktigare anser han vara något annat. ”Om undervisningen kan hjälpa till att någon kan ta ställning till olika val, att man kan hjälpa eleverna att uppnå en viss självständighet och en bättre grund att stå på, så att de kan lära sig att fatta vissa egna beslut, har

livslångt lärande

man nått långt med undervisningen. Det tycker jag har till och med större betydelse än att lära sig läsa bättre”, förtydligar Berndt sin syn på Särvox-undervisningens mål.

Tillbaka till Vera. När Läs-redaktionen hälsar på kämpar hon med att hitta rätt på datorns tangentbord. Berndt förklarar tålmodigt hur man kan flytta på cursern, hur man kan radera ord och hur man kan skifta mellan små och stora bokstäver. Han ställer frågor och låter Vera repetera det inlärdade om och om igen och utifrån olika infallsvinklar. Under arbetets gång berättar Vera hur det kom sig att hon regelbundet reser till Island. Allt började med att hon lärde känna islänningen Sigfus som för många år sedan jobbade som arbetsledare på Saltå By. Han flyttade tillbaka till Island och erbjöd Vera att komma och hälsa på. Sedan dess har en del resor ägt rum. Vera brukar bo hos Sigfus och har lärt känna hans familj. Hon är noggrann med att påpeka att hon under årets Islandsresa var guide för medresenärerna från det gemensamma boendet i Järna och ledsagare åt sin rumskamrat Ulrika.

Hon är stolt när hon pratar om den senaste resan och man märker hur denna nya roll hjälpt henne att växa som människa. Även om Vera i år mestadels bodde på hotell och enbart första natten kunde bo hos Sigfus och hans fru Andrea, blev det också denna gång lite tid över för att träffas och umgås. Sigfus bjöd nämligen hela gänget hemma hos sig på isländsk pizza. ”Oj, vad han hade att göra”, berättar Vera skrattande, ”16 pizzor bakade han denna kväll – vilket jobb han gjorde! Och goda var de också!”

Vera har själv valt att åka till Island under alla dessa år, och hon klarar flygresan utan större hjälp. Hon beslutar själv hur hon vill använda sin ledighet. Ett kontinuerligt socialterapeutiskt arbete har varit ett stadigt stöd i hennes utveckling och dragit åt samma håll som Särvox-undervisningen som med sina mål inte bara fokusera på kunskapsinhämtning utan stärker förmågor för att uppnå ett självständigt liv – som människa och medborgare.

Text och bild: Astrid M Källström

Roligast att göra efterrätter

Krister, kocklärling på Saltå By, berättar om sitt arbete i köket

Det har inte undgått någon på Saltå By att före detta eleven Krister numera arbetar i köket. Märkligt kan man tycka eftersom han tog studenten i våras.

Annelie Liljeström, som är föreståndare på Saltås verksamhet Björkängen, har träffat Krister för att reda ut begreppen.

Annelie: I juni tog du studenten på Saltåskolan, vad gör du nuförtiden?

Krister: Nu går jag en lärlingsutbildning i köket på Saltå By i ett år. (Lärlingsutbildning är en utbildning som anordnas av Särvox.)

A: Vad får du göra på utbildningen?

K: Jag får lära mig att laga mat och efterrätter, hur man städar ett kök, diska och annat. Det är mycket förberedelser innan lunchen är klar, idag har jag rullat 500 älgkalvköttbullar och gjort en skysås.

A: Hur länge är du i köket på dagarna?

K: Jag börjar klockan 8.00 och slutar 15.00. Det första jag gör när jag kommer är att byta om till arbetskläder och tvätta händerna, jag måste tvätta händerna många gånger per dag.

A: Vad är roligast?

K: Roligast är att göra efterrätt, till exempel vitchokladspannacotta med hallon- och flädersås.

A: Jag har sett att det står en färdig mat-tallrik på serveringsdisken, varför står den där?

K: Den står där för att visa vad som bjuds på till lunch idag eftersom det är många av eleverna/arbetstagarna som vill veta hur maten ser ut innan den portioneras ut.

A: Vad ska du göra när du är klar med utbildningen?

K: Då ska jag söka jobb på restaurang.

Enligt kocken Simon visar Krister stort intresse för arbetsuppgifterna i köket och han lär sig väldigt fort nya uppgifter.

Och vi som äter på Saltå By kan bara bekräfta att Krister är en mycket duktig kock!

Text: Annelie Liljeström

Bild: Gérard Lartaud

Intervjun är tidigare publicerad i Saltå Bys nyhetsbrev, daterat september 2012

LäS-utbildningar

– ett övningsrum för yrket läkepedagog/socialterapeut

Frågor

Människor som arbetar med människor bär på frågor: Vem är du? Hur kan jag hjälpa dig? Vad vill du? Var finns hindren? Vem är jag själv? Vägen till svaren går ofta genom utbildning. LäS utbildningar använder den så kallade triala metoden, där teoretisk kunskap och praktiskt arbetslivserfarenhet befruktar varandra och fördjupas genom konstnärligt övande. Här kommer en skildring av hur detta sker konkret.

En studiedag om hösten

Järnafjärden ligger stilla och grå i morgonljuset, utbildningens deltagare står och pratar, de känner varandra från orienteringskursen, nu ska de börja årskurs 1!

På övervåningen väntar Christian Texier, veckans tema är funktionsnedsättning och sjukdomsbild. Föreläsningen blir ett kunskapsfyrvorke med många infallsvinklar på människans och hennes psyke.

Christian frågar plötsligt: "Ja, vad är själen?" Eftertänksam tystnad. Frågan växer och svaret får vänta.

Efter lunch blir det målning till temat. Mikaela Stenius, läkepedagog och konstterapeut, ger en övning: "Börja med att måla vatten med stor pensel. Ta sen en liten pensel och gör fiskar!" Folk målar och småpratar lite, målar alltmer koncentrerat.

Mikaela vänder sen på övningen. "Ta ett nytt papper. Börja med fisken, måla vattnet sen." Hur blir det då, hur känns det? Tyst i rummet, bara ljudet av penseln över papperet hörs. Alla bilder visas upp i följd som avslutning, det blev många sorters fiskar och vatten!

Övningen visar på urfenomen, man målar ur en vid omkrets till en punkt, och ut igen. Ljusa färger och mörka, stillhet och rörelse. Polariteter blir synliga. Läkepedagogisk diagnostik har ju detta som sitt grundelement, något som Anders Rosenberg tar upp i nästa dags föredrag.

I slutet av dagen går vi tillsammans ut i trädgårdsparken och ser på vatten, strömmande i vattentrapporna eller stillsamt speglande i dammarna. Var och en väljer en plats, iakttar vattnet en stund och skriver sen en text:

"Vatten, du kan vara rent och klart
Tyst och stilla, ljudligt och rörligt,
hårt och mjukt. Du är alltings jämförelse. Du måste räcka till alla. Jag har tio minuter att se i ditt djup, men ibland ser jag nog bara din yta!"

Texterna läses upp av skrivaren och följs av samtal om vatten som en möjlig bild för själen.

Projektarbetets röda tråd

Som en röd tråd genom utbildningsåren går projektarbetet. Den studerande väljer ett yrkesnära tema. Vid den muntliga presentationen i slutet av terminen får gruppen skörda de gemensamma frukterna av projektarbetet, detta kommer också den egna verksamheten till del i slutänden.

Några exempel: Ingvill Zapffe murar upp en vedeldad ugn tillsammans med dem som arbetar i keramikverkstan på Höglint. Hela årskurs 2 gör ett besök och bjuds på nybakt knäckebröd. Ugnen används till pizzabak också och har blivit en samlingspunkt utomhus.

Maja Ogland väljer som projekt att starta en hälsoklubb på Norrbyvälle tillsammans med unga vuxna som arbetar i Skåve café. De vill förändra sin livsstil och lära sig mer om god kost och motion. Hälsoklubben växer fram ur samtal och gemensamma initiativ.

Studieresan till Schweiz

Resan till Schweiz sker under påbyggnadsåret, den ger en fördjupad upplevelse av läkepedagogikens/socialterapiens rötter och situation nu. Under en vecka bor gruppen tillsammans i Dornach, antroposofins internationella centrum. Vi gör studiebesök på Ita Wegman kliniken och Sonnenhof, två av rörelsens "urplatser". I oktober 2012 deltar vi i en konferens med temat "Initiativ".

livslångt lärande

Johannes Nilo gör en visning av Goethe-anum, han arbetar på arkivet där och berättar om Steiners konstimpuls, om arkitektur, skulptur, möbler och tavelteckningar. Han berättar om de utställningar med teckningar som visas runt om i världen.

Ett studiebesöket görs också på Humanushaus nära Bern, en Camphillby*. Man har firat Mikaeli genom att studera bina. I husen hänger målningar med bin, sexkantiga honungskakor och poetiska citat. På en gaveln till en lada finns luckor i alla färger, därinne surrar det! Ja, Humanushaus genomsyras av musik, här byggs Choroi-lyror!

Hela resan avslutas med en övernattnings på 2000 meters höjd i en alpdal med utsikt över snöklädda toppar. Stjärnhimlen är helt tredimensionell, man ser rakt in i rymdens hjärta.

Några röster om utbildning

För att ge ett bredare perspektiv på läkepedagogisk och socialterapeutisk utbildning har jag som avslutning bett två personer att svara på några frågor.

Den första är Åse Frank, färdig för några år sen, ansvarig för daglig verksamhet inom Norrbyvälle i Järna.

Har utbildningen höjt din yrkeskompetens och i så fall hur?

”Ja, genom bearbetning och fördjupning av kursinnehållet. Jag har det med mig i mitt arbete på olika sätt: i samtal med människor, i möten. Man får redskap att iaktta, tänka och förhålla sig till andra. Årsarbetet var ett tillfälle att ta sig tid att jobba vidare med innehållet.”

Hur ser utbildningsnivån ut på Norrbyvälle?

”Bra! Det är många som har gått och flera som går någon av de olika läkepedagogiska/socialterapeutiska utbildningarna.”

Kan du se vilken betydelse det har?

”Genom utbildningen har vi en gemensam grund, som underlättar arbetet på ett visst sätt och ger bättre möjlighet till idéutbyte.”

Anna Ohlsson, läkepedagog/socialterapeut och medgrundare på Norrbyvälle, är den andra som får besvara frågor.

Vilken betydelse har utbildningen för arbetet på Norrbyvälle?

”Utbildningen är avgörande för att man på ett spirituellt och erfarenhetsbaserat vis skall få möjlighet att lära känna de forskningsresultat som Rudolf Steiner visat på och framför allt - för att själv kunna förhålla sig både skapande och forskande i de situationer som uppstår i de möten och ansvarsområden man har i sin yrkesroll.”

Motsvarar utbildningen verksamhetens behov?

”Det är egentligen något varje föreståndare bättre kan svara på. Ur mitt perspektiv ser jag ett behov för att utbildningen förstärker möjligheterna för varje medarbetare att lära känna den antroposofiska forskningsmetoden, framför allt inom det läkepedagogiska/socialterapeutiska området, på alla plan! I de processerna bildas de verktyg, som kan ge kraft och nyskapande

närvaro i arbetet. Tror även många ser ett behov av att utbildningen förstärker motiven som har med arbetsledning inom vård och omsorg att göra.”

Vad tycker du är viktigt?

”Det är viktigt att utbildningen anknyter till de forskningsmetoder som är grunden för dagens utbildningar inom högskolor och universitet. Men kanske är det ändå så att något av det mest väsentliga är utbildningen av och förståelse för det meditativa innehållet i antroposofin?”

Därför är det viktigt att utbildningen ger möjlighet för deltagarna att få kännedom om Antroposofiska Sällskapet samt om fria högskolan för antroposofi. Att man visar på de källsprång som finns där för alla som vill.”

*Text och bild: Hélène Blomqvist
Läkepedagog och talgestaltare, med utbildningsansvar på Läs-utbildningar.*

* Camphillby är en social gemenskap med antroposofisk orientering. Camphill-rörelsen grundades av Karl König. (red)

Fakta

Läs-utbildningen/Läkepedagogisk och Socialterapeutisk Utbildning har ca 80 kursdeltagare från hela landet, fördelat på 4 årskurser med 5-6 veckoblock varje år.

Utbildningen äger rum i Ytterjärna och drivs av Järna Kompetens, ett icke vinstdrivande aktieföretag. En orienteringskurs pågår på Margaretagården i Jämtland.

Kursplanens ämnesområden är t ex samhällskunskap, bemötande och människosyn, psykisk funktionsnedsättning/sjukdom, antroposofisk grundsyn och konstnärligt övande.

För mer detaljerad info om kursplan och form se www.jarnakompetens.se

Bildning – hur?

Under 80-talet sade någon klok person: Waldorfskolan är den enda kvarvarande allmänbildande skolan! Sedan dess har det gått 30 år, men det har inte blivit bättre. Man talar om utbrett kunskapsförakt, men är det inte snarare ett misstroende mot den kunskap som idag placeras i hög-sätet, den som baseras på "vetenskap och beprövad erfarenhet" eller "evidens"?

Evident betyder uppenbart – det man "ser klart" – men uppenbart för vem? Det som verkar självklart för experterna eller makthavarna kan vara allt annat än uppenbart för folk i gemen. Och än värre blir det om det "uppenbara" talar emot de egna livs- och yrkeserfarenheterna eller den egna människosynen. I synnerhet om denna människosyn är väl genomtänkt och genomarbetad, kanske genom ett mångårigt yrkesliv och en inre skolningsväg.

Kanske ska vi börja tala om kompetens i stället? Expertkunskap är färskvara. Den präglas av trender, av forskningens framsteg, av tabun. Politik, religion, radikalism, reaktionism, fanatism, karriärjakt, makt, ekonomi är också starka faktorer. Expertkunskaperna kan lätt lyftas högt över den verklighet som de omhandlar. En intressant fråga är: Vilka

är det som är de egentliga experterna? Så länge vi premierar kunskap om är frågan lätt att besvara. Men, om vi lägger till aspekterna färdigheter, förmågor och erfarenheter förskjuts "expertisen" till den kompetente praktikern. Nu är inte vår strävan att i första hand presentera en ny expertgrupp, vi vill diskutera kunskapsfrågan, utvecklingsfrågan och rättighetsfrågan.

Kunskap finns i många former, inte bara som abstrakt vetande. Människor har erfarenheter från livet självt, från sina upplevelser, från sina möten. Dessa erfarenheter innebär också en kunskap. Abstrakt vetande är kunskaper om något, erfarenhetskunskapen innebär en kunnighet i något eller upplevelser av livet som har utvecklats till en sorts klokhet. Frågan måste bli: Hur kan vi få kunskapen om något förbundet med

det verkliga livet, och hur kan vi få kunskapen i något belyst och lyft upp i det vakna medvetandet, så att det kan utvecklas, jämföras med den generaliserbara kunskapen och spridas, bli till nytta för andra?

En utbredd syn är att det räcker om ledarna i en verksamhet är utbildade, så kan dessa överblicka allting, delegera uppgifter, analysera resultaten – kort sagt, bära ansvaret. Men om endast ett litet fåtal i en verksamhet har kunskap och medvetenhet om helheten, blir början mycket tung för dessa. Starka ledare kan bära situationen och hålla den flytande. Men hur blir det med utvecklingen? Orkar ledarna med också detta? Hinner ledarna med mera än att bara hela tiden rätta sig efter strömmen av nya direktiv från myndigheterna? Finns det möjligheter att utveckla det egna, det speciella för just den verksamheten? Eller handlar det om att alltmera anpassa sig till kraven och vara nöjd med att vara duktig? Kanske ska den moderna ledaren hjälpa fram medarbetaren och bistå denne i sin utveckling?

Läkepedagogik och Socialterapi handlar om att arbeta med människor. Människor utvecklas hela tiden, genom hela livet. Barn växer upp i en ständig energisk strävan efter att lära sig, att bli till hela människor. Detta gäller även barn med olika funktionsstörningar. Vuxna människor strävar efter att bli mera mänskliga, bli mera mogna, att utvecklas. Detta gäller även människor med olika funktionsstörningar – åtminstone så länge de inte tvingas att ge upp inför omgivningens massiva blockeringar. Man måste fråga sig: Är vi kanske själva en del i dessa hinder mot utveckling?

livslångt lärande

Frågan är hur vi ska kunna hjälpa dessa människor att, trots alla hinder de tvingas övervinna, uppnå en verklig utveckling. Räcker det med goda rutiner? Är det nog med god hygien, lugna fina omständigheter, god kontroll i alla lägen? En ledande fråga, vars svar ju måste bli: nej! Vår egen kunskapsutveckling blir här en förutsättning då den skapar ett utrymme för den andre att själv utvecklas. Genom att bearbeta våra förutfattade meningar och fördomar öppnar vi upp för den andres utveckling. Vi måste våga tänka nytt och det kräver ett eget kunskapssökande.

Kunskap samlar vi på oss genom åren. En äldre människa bör veta, vad en annan människa behöver. Åtminstone om denna är yngre än man själv – man har ”redan varit där” och kan minnas. Men har den äldre människan entusiasmen att engagera och begeistra en annan? Har hon orken att gå lös på livet, experimentera, försöka nya saker – så som en ung människa kan och gärna vill? Och har den unga människan tillräckligt med kunskap för att kunna se och förstå konsekvenserna av sina initiativ? Alla olika sorter behövs, och alla kan bidra till att utveckla tillvaron för både sig själva och för gemenskapen. Alla, alltså även människor med funktionshinder kan och bör få bidra till utvecklingen av helheten. Men då måste alla få utveckla sig, skola sig, utbilda sig, och helst då tillsammans, med stöd av varandra! Var och en på sin nivå och på sitt eget sätt, men just med varandra. Verksamheter kan ha svårt att få till att utbilda alla sina medarbetare. Det kan lätt bli för dyrt och för krångligt att organisera. Men nu har det börjat uppstå utbildningar på plats, med stora grupper av medarbetare involverade.

I viss mån är dessa så kallade teamutbildningar anpassade till respektive verksamhets särskilda behov, men det är fråga om utbildningar på högskolenivå. Det är KM (Intresseföreningen för Kunskaps- och Metodutveckling inom psykosocialt arbete) i samarbete med Södertörns Högskolas Centrum för Praktisk kunskap som står för kurserna. De sker delvis på distans med hjälp av en studentportal och de är på halvfart – på fyra år kan man komma upp i 120 högskolepoäng. Kurserna bygger helt på att deltagarna står inne i det praktiska arbetet och innehållet är också starkt knutet till det praktiska. Här får både verksamheten och den enskilde medarbetaren möjlighet till kunskapsutveckling, färdighetsutveckling och till att finna sina egna förmågor. Sammantaget sker en kompetensutveckling.

Men hur kan vi göra med alla dem som kämpar med sina funktionshinder? Kan vi inte utveckla regelrätta utbildningar även för dessa människor? Det blir allt tydligare att den gamla fördomen om att t ex diagnosen autism automatiskt innebär ett förståndshandikapp, inte håller. Begrepp som ”mentalålder” saknar vetenskaplig grund, och får snarare ses som ett resultat av utvecklingshinder – utifrån kommande. Vår uppgift måste vara att utveckla metoder att hjälpa alla – inte bara barnen – att ta sig förbi sina funktionshinder för att kunna tillfredsställa sin utvecklingsdrift, kanske den starkaste driften som varje människa har! Detta kräver en vuxenpedagogisk ansats vilket är helt i linje med tanken om ett livslångt lärande.

*Text: Jon Geelmuyden och Björn Bolin, KM
Bild: Staffansgården*

Är människovärdet något föränderligt och olika beroende på människans ålder?

Alla har någon gång upplevt ett nyfött barn och de djupa känslor detta möte väcker i oss. När man håller den nyfödda som har hela livet framför sig, ser man sådana kvaliteter hos barnet som ren oskuld och omätligt värde. Vi upplever vad högtidlighet, skönhet, hopp, framtidsglädje och nåd är. Med denna storartade och hemlighetsfulla varelse framför oss undrar vi frågande: "Är jag, är vi, värdiga att ta emot detta människoväsen?"

Men var är de här värdefulla känslorna när vi möter en åldrad, grånad människa som har blivit lite svag och sjuk? Försvinner människovärdet med ålderdomen? I mötet med en erfaren äldre person som har uppnått det ödet tillåter, är våra känslor ofta helt anorlunda och framtidförhoppningarna begränsas av att vi enbart vill sträva efter att bevara det som en gång uppnåtts. Vad händer när åldringen ligger i sin bädd vid livets slut, hur upplever vi

hennes människovärde då? Vilka känslor väcks i oss? Är vi i det mötet beredda att acceptera och bejaka hennes öde, vilket det än är?

Alzheimer - vår tids utmaning

Skillnaderna mellan ett litet barn och en åldring berättar dels om något som föds, en kommande kvalitet och dels om något moget, visset och förverkligat. När vi skärskådar den gamla människans värde och öde, stöter vi på vår tidsålders stora fråga och mysterium, Alzheimer, demens och andra minnessjukdomar. Utmaningen för oss de kommande åren består i att nästan en tredjedel av världens befolkning kommer att vara över 65 år. Än större blir den då vi vet, att snart var fjärde av dessa pensionärer kommer att insjukna i en lätt eller en komplicerad demens. Hur besvarar vi denna utmaning? Kan vi finna någon mening, något värde i att bli gammal och dement?

demens och människovärde

Låt oss undersöka vad sjukdomen demens är. Den finns i olika former och en av de vanligaste är Alzheimers sjukdom. Neurologen och psykiatern Alois Alzheimer upptäckte den år 1906 hos en patient som långsamt förlorade minnet och senare även alla normala livsfunktioner för att slutligen leva som fullständigt apatisk. Alzheimer lät undersöka patientens hjärna efter dennes död och konstaterade att det fanns patologiska avvikelser. Sjukdomen bär sitt namn efter upptäckaren och den degenererar människans hjärna medförande förlust av minne och andliga förmågor. Dess synbara symptom kan dröja i årtionden och den kan förekomma hos personer under femtio år.

Normalt börjar Alzheimers sjukdom med att närminnet försvagas, sedan minskar hela minnesfältet genom att talet, motoriken och slutligen personligheten tynar bort.

Den demente ser världen omkring sig som speciell och obegriplig eftersom den mänskliga uppmärksamhets- och föreställningsförmågan försvinner. Den sjuke förlorar förmågan att skilja dröm från verklighet, förgånget från nutid och kan se synvillor. Initiativförmågan upphör och livsviljan avtar. Den personliga omvårdnaden uteblir, hemmet är ostädat, tvätten otvättad och så vidare. Även med måltiderna blir det problem, för dementa är sällan hungriga. De saknar matlust och slutligen glöms både tuggande och sväljande vilket resulterar i att de magrar.

På det själsliga området känner sig demenssjuka ofta missförstådda och att andra bestämmer över dem och deras liv. Ibland kan allvarliga och oförståeliga utbrott av ilska och frustration uppstå. Å andra sidan kan de även överraska sin omgivning med adekvata observationer och önskemål.

I den senaste sjukdomsfasen förlorar de förmågan till emotionell kontakt, vilket kan vara väldigt tungt för de närstående. De dementa känner då inte igen människor eller tar fel på dem och kan även blanda ihop dem med döda bekanta. Ofta reagerar den dementa med irritation och till och med ilska när man ställer frågor om det denne gjort eller om det denne glömt. De kan också ha starka känslor, särskilt depressiva och melankoliska sådana. Senare förlorar den demente sin förmåga till att intressera sig för känslolivet. I sjukdomens inledningsskede kan de ha lust att promenera vilket senare förändras till ett flyktartat gående.

Den gamle kungen i landsflykt

En slående bild av en minnessjuk person är bilden av den gamle kungen, som är tvingad till landsflykt och exil. Han har förlorat sitt rike. Han kan inte finna sina tjänstemän, sina tjänare, sin familj, till och med hans slott är borta. Hela omgivningen verkar främmande och olustig och han upplever oordningen som farlig. Så kan den dementa uppleva sitt liv hemma, här och nu!

Den österrikiske författaren Arno Geiger skrev boken "Den gamle kungen i landsflykt" ("Der alte König in seinem Exil"). Här berättar han rörande den sanna berättelsen om sin far, som förlorar sina livskraft och sin visdom, samtidigt som något personligt kvarstår. Geiger beskriver att pappan redan mycket tidigt uppvisar symptom på en kommande minnessjukdom när minnet bitvis börjar svikta och det förgångna stegvis försvinner. Pappa glömmer huset han själv byggt, sina barn och sin

omgivning. Geiger går igenom demensens alla faser och prövningar med sin insjuknade fader som trots sina brister visar att han är en stark personlighet. Det uppstår många maktkamper dem emellan och Geiger försöker trots det förstå sin far. Långsamt får han en insikt om faderns röriga själsliv. Detta leder till ett växande vänskaps- och kärleksförhållande som börjar värma upp vardagslivet och varar i många år ända till faderns död. Den här fördjupade förståelsen och medlevandet ger Geiger ett nytt livsperspektiv varifrån han öppnar upp för en ny relation, den mellanmännsliga från en individ till en annan och därmed kan han se världen utifrån en sjuk persons syn. Mötet människa till människa skapar en grund för en ny mänsklig relation.

I slutet av boken sägs det: "Människans förgångna och hennes värdighet tillhör henne och är alltid en del av hennes unika personlighet."

Ur ett föredrag, "Demens", hållet av Päivi Lappalainen den 13/9 2012 på konferensen "Värdet av den åldrande människan", Kulturhuset Ytterjärna.

*Fritt översatt och nedtecknat av Paula Hämäläinen-Karlström.
Bild: Astrid M Källström*

*Vis, o människa, det blir du först
när du hinner till de aftonsvala
höjders topp, där jorden överskådas.
Konung, vänd dig om vid vägens slut,
Vila där en stund och se tillbaka!
Allt förklaras där och allt försonas,
och din ungdoms riken hägra åter,
strödda än med ljus och morgondagg.*

Vid vägens slut, Heidenstam 1915.

Maria Grunert – närvaro, hjärta och handlingskraft

Återblick på ett samtal med Helga Engqvist, ny ledamot i Värnas styrelse och före detta svärdotter samt medarbetare till Maria Grunert

”Tänkte på något som kännetecknade Maria och som är så värdefullt för alla personer med funktionsnedsättningar, nämligen att hon var en så tydlig person, inte luddig eller diffus i kanterna. Eleverna visste vem de hade framför sig och var trygga med det. Tre ord som kommer för mig när jag tänker på henne är, närvaro, hjärta och handlingskraft. Handlingskraft är lika med mod”, säger Helga.

När Helga talar om Maria har hon en värme i rösten. De händelser och minnen hon beskriver visar i det lilla och vardagliga att Maria hade både självförtroende och handlingskraft. Men, det Helga menar är viktigast för oss att förstå är att det var hjärtat som styrde Maria.

”Som ensamstående förälder och pionjär inom läkepedagogiken i Sverige mötte hon både i arbetet och privatlivet många krävande utmaningar. Trots dessa lyckades Maria tillsammans med

sina medarbetare skapa de kvaliteter som gestaltade Helgestahemmet och gjorde det känt som en antroposofisk verksamhet”, säger Helga.

Omgivningen uppfattade ofta Maria som en viljestark personlighet och detta intryck bekräftas av Helga med berättelsen om hur hon anställdes.

”Det är 1980-tal och jag är på anställningsintervju. Maria är mycket tillmötesgående, men Helgesta har inget arbete att erbjuda, vilket ledningsgruppen klagar under mötet, berättar Helga och fortsätter: ”Då skapade Maria i stunden en ny tjänst genom att spontant utbrista: 'Ingrid behöver hjälp i köket, du kan börja imorgon!' De övriga i ledningen protesterade lite mumlande mot detta hastiga beslut men Maria genomdrev det och fick snart en bekräftelse på att det var ett bra beslut. Köksan Ingrid blev nämligen sjuk strax efteråt och då var det tur att någon kunde träda i hennes ställe.”

Denna Marias spontanitet får även Helga själv på ett dråpligt sätt erfara. En dag när hon enligt konstens alla regler har lagat en italiensk tomatsoppa så kommer Maria in i köket och säger vänligt men bestämt: "Du måste ta vara på resterna!" Samtidigt öppnar hon kylskåpsdörren, tar fram en stor bunke med överbliven bovete och håller det i soppan.

"Nej", utropar Helga, men försent! Där förändrades den eleganta italienska touchen, hon ansträngt sig med att skapa, till en något rustikare soppvariant.

"Kanske var dessa uttryck för kontroll och att inte låta något förfaras, uttryck för egenskaper som utmejslats via de prövningar Maria tidigare mött i sitt liv", funderar Helga.

Vi vet att hon kände ett särskilt ansvar för de uppdrag hon anförtrots och kanske kan man tolka det som att hon förhöll sig till arbetet som en kärkammen plikt. Något som ålagts henne av ödet eftersom hon överlevt kriget, vilket förpliktigade henne till att alltid låta verksamheten gå före egna intressen och behov. Det blev en vana att

åsidosätta sig själv och sitt privatliv till förmån för Helgesta och sina "vänner" omsorgstagarna. Helga berättar att när hon frågade Maria: "Hur mår du?" Svarade hon ofta: "Jo tack, på Helgesta är det så fint!" Det var verksamheten hon prioriterade och upptogs av.

Men det fanns en lyssnande Maria också. "Hon tog gärna emot unga medarbetare i sitt hem och vid köksbordet kunde hon på ett självklart och naturligt sätt lyssna till råd och reflektioner om arbetet på Helgesta som vi, betydligt yngre medarbetare, gav henne", säger Helga.

Vi är många som minns kaffestunderna i hennes kök. Vare sig det var Öst-Västgruppens möte, medarbetarsammankomst eller vänner och familj på besök, så dukade hon alltid med sitt vackra Meissenporcelain. Kaffekopparna var något som i likhet med henne själv funnits i föräldrahemmet och överlevt kriget. Användandet av servisen var också ett uttryck för hur Maria alltid ansträngde sig för att ta fram det vackra i tillvaron för att bjuda på det bästa och finaste hon ägde. Tack Maria!

Text: Paula H.-Karlström

Bild: Astrid M Källström

Maria Grunert 1922-2012

En pionjär inom läkepedagogik och socialterapi i Sverige

Barndom och ungdom

Maria Grunert, med flicknamn Pöschel, föddes i Meissen utanför Dresden i dåvarande Östtyskland den 9 augusti 1922. Fadern var antroposof och förvaltare av ett apotek och modern hade naturvetenskapliga intressen. Ett av Marias tidiga minnen är från när hon fem år gammal upplever *Paradispelet* som uppfördes i Kristensamfundet. Maria säger att hon blev i alla fall inte rädd för djävulen.

Hemmet är gästfritt och Maria beskriver sin barndom som lycklig. Samtidigt levde hon med rätt mycket ångest eftersom hon var en sömngångare och aldrig visste var hon kunde vakna på nätterna.

1933 förändras tillvaron. Maria får uppleva oroligheter och demonstrationståg som går genom gatorna. Hitlers maktövertagande är ett faktum och fadern är upprörd över "blåögda" politiker som accepterar det. Vid denna tid studerade hon på Deutsche Oberschule som efter ett år istället blev polishögskvarter.

Maria protesterade mot alla ensidigheter och slutade efter elfte klass för att 1940 istället börja på ett seminarium för "Frauenbildung". Antroposofiska sällskapet var förbjudet, men antroposofin levde vidare via lärarna på seminariet, de flesta var antroposofer. Praktik ingick på lekskolan där barngrupperna var stora. Här möter Maria en autistisk pojke vars annorlunda sätt att vara skrämmer henne.

Kriget utbröt 1939 och de följande fyra åren blev svåra för Maria. Hon lider av hormonstörningar och ett slags svärmod som dagligen hämmar henne. Modern var då ett ovärderligt stöd för henne. Maria hade svårt att fatta beslut för den egna framtiden och undrade vad hennes väg skulle bli? 1945, sista krigsåret, upplever Maria angreppet på Dresden och dess undergång. Efteråt ställer hon sig frågorna: "Varför skulle jag överleva detta helvete? Är det en uppmaning till mig att bestämma mig för min framtida uppgift?"

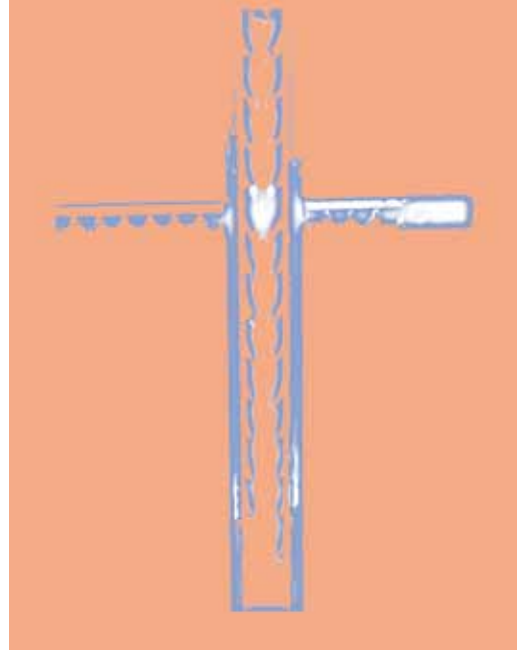
Livet som ung vuxen i efterkrigstidens Europa

1948 företar Maria en äventyrlig resa till Stuttgart och de fyra högskoleveckorna som hölls där på waldorfskolan. I öppningsföredraget hör Maria hur det talas om den andliga världens realitet: "Allt levande på jorden är en avbild av den andliga världen." Då upplever Maria att antroposofin är hennes väg.

Plauen, den dåvarande hemstaden, hamnade efter krigsslutet på den ryska sidan och fram till 1949 gick Maria fem gånger över gränsen vilket inte var ofarligt. I Plauen hade Maria en leksskola med 40 livliga barn som staden sedan övertog samma år. Sista gången Maria gick över den farliga gränsen från öst till väst tog hon sig till Talhof, en biodynamisk gård i Heidenheim. Hennes plan var att utbilda sig, men hon visste ännu inte till vad. Skulle hon välja pedagogik, farmaci eller sjukvård? Att bli läkepedagog var inget alternativ, eftersom hon hade blivit skrämmd av den autistiske pojken i Plauen. Maria arbetade på gården men orkade i längden inte med det hårda arbetet med hönsskötsel och köksarbete. Arbetstiderna var från klockan fem till nio på kvällen, utan paus. När Marias bror, som hade varit utbytesstudent i Sverige, besökte henne föreslog han att hon skulle åka ett år till Sverige för att söka vidare utbildning.

Till Sverige och Mikaelgården

1950 kom Maria till Mikaelgården och började arbeta i köket i väntan på uppehållstillstånd. Senare fick Maria vikarier i vården och då vägledde känslan henne igen till att säga till sig själv:

"Detta är mitt yrke, här kan jag förbinda vård, pedagogik och farmaci." Maria beslutar sig för att göra den läkepedagogiska utbildningen i Holland, men ödet ville annorlunda.

Marias beslut att utbilda sig till läkepedagog sammanföll med en konkret fråga som samtidigt uppstod på Mikaelgården, det behövdes en fortsättning för flickorna som avslutat sin skolgång. Frågan gällde var detta initiativ skulle startas och av vem? Våren 1953 brinner "torpet" ett av de äldre husen på Mikaelgården och sex elever blir hemlösa. Mikaelgården erbjuder Helgesta gård i Hacksta, Grillby utanför Enköping. Maria tillfrågas om hon vill titta på gården eftersom det var hennes flickor som nu behövde någonstans att bo och en fortsättning efter sin tid på Mikaelgården.

Helgesta gård i Grillby - ett annex till Mikaelgården

Den 4 maj 1953 åkte Maria i taxi tillsammans med fyra flickor till Hacksta och Helgesta gård. Bilen var fullastad och man fick stanna flera gånger för att

in memoriam

pumpa däck. Planen var att under ett år vara ett annex till Mikaelgården. Dagen var solig, nybyggarstämning rådde när truppen med Maria i spetsen anlände till Helgesta och sin nya tillvaro. Någon hade åkt i förväg och tog emot vännerna med en god måltid innan de såg sig omkring i den vackra herrgårdsbyggnaden där de sedan inrättade sitt liv.

Dagarna gestaltades med morgon- och kvällssamling i hallen, undervisning i matsalen och berättelsetimme i ett av de större elevrummen. Första året förberedde man även ett spel som skulle uppföras till midsommar. På lördagarna hade man en högtidlig veckoavslutning och på söndagarna promenerade alla tillsammans till gudstjänsten i Hacksta kyrka. Allt praktiskt arbete gjordes tillsammans, från att skura golven till att hämta mjölk på bondgården.

Den första överraskningen kom till pingst, då det blev översvämning i källaren. Grannarna hjälpte till att gräva upp rören i trädgården. I källaren stod en stor tung tråkista som innehöll målningar av Hilma af Klint vilka dock klarade sig oskadda.

Lediga dagar fanns inte, men tack vare god gemenskap orkade man ändå med det strävsamma livet på herrgården. Verksamheten växte under det första året och man tog emot fler elever, även pojkar.

Arbetet bestod av träslöjd, vävning, eurytmi och musik. Även trädgården med dess fruktträd gav en del arbetstillfällen. De syltade, saftade och odlade potatis, de gjorde surkål och la in gurkor och bönor.

Helgestahemmet - en egen verksamhet

1957 föreslog medicinalstyrelsen att Helgesta skulle bli en egen verksamhet. 1958 kunde Maria starta Helgesta som en självständig verksamhet för flickor över 14 år. Tyvärr blev det då omöjligt att behålla pojkarna. I november 1958 kom Maria van der Wahl till Helgesta. Hon hade arbetat 17 år inom läkepedagogiken i Holland, där hon hade byggt upp en vävstuga på Zonnehuus. Maria van der Wahl reparerade vävstolen och sedan kom vävstugan till. Kontakten till grannarna etablerades ytterligare och Helgesta blev ett kulturellt inslag i socknen med sina spel och konserter.

1964 fanns det 15 flickor och nu bildades en stiftelse och en förening för att driva verksamheten, vilket Maria såg som ett betydande utvecklingssteg. Stiftarna blev Maria Grunert, Maria van der Wahl och Birgit Sörbom.

Under den här tiden blev det aktuellt att flytta verksamheten och Birgit Sörbom hörde då att Stadsmissionen ville sälja Hammarstugorna i Vårdinge. Efter några mödosamma år med renovering, ansökan om tillstånd och en kamp om att få ekonomin att gå ihop, flyttade man så till det nya stället i Vårdinge 1966.

Nu började återigen en ny tid med många utmaningar då det gällde att etablera verksamheten på nytt. Det som här känns väsentligt att lyfta fram som motiv ur Marias liv och gärning är hennes pionjärkraft och styrka att starta en verksamhet. Maria som såg så mycket raseras och jämnas med

marken under kriget och som förlorat anhöriga och nära, lyckas senare i livet med att bygga upp Helgesta och få verksamheten att blomstra. Hon skapade en djup vänskap till de människor som var knutna till verksamheten. Mötet med Maria hade otvivelaktigt en avgörande betydelse för oerhört många människor.

Undervisning på den läkepedagogiska utbildningen

Maria var också engagerad i den läkepedagogiska och socialterapeutiska utbildningen. Under några år var hon ansvarig för det tredje året som då ägde rum på Helgesta. Ibland kunde man märka en viss undran hos de unga seminaristerna i mötet med Marias något formade och lite stränga uppenbarelse, den kunde upplevas gammaldags ..., men denna undran ofta förbyttes till tillgivenhet och respekt när de märkte vilket varmt och stort intresse hon utvecklade för var och en! Maria hade ett äkta människointresse, i det fanns något som var helt fördomsfritt och modernt, ofta uttryckt med en glimt i ögat.

Några sammanfattande ord

Maria var alltid djupt engagerad i Helgesta. Vare sig det gällde pedagogik, medarbetare eller ekonomi kunde man vara säker på att hon fann en lösning när det fanns problem. Maria gav aldrig upp utan försökte alltid hitta vägar till vidareutveckling. Det var inte alls säkert att hennes tanke alla gånger var den bästa lösningen, eller att hon fick någon med sig i sitt beslut, men Maria hade alltid Helgestas bästa i sikte så när hon agerade var det utifrån en övergripande vilja och intention.

Denna stora gärning som Maria vigde sitt liv åt var förbunden med mycket offer. Frågan från krigstiden: "Varför överlever jag detta, en mörk tid för hela världen och helvetet på jorden", tog Maria som en uppmaning till att gestalta sin framtida väg. Kanske formade hon själv svaret på den genom sina insatser inom läkepedagogiken?

Maria tog starkt intryck av följande som en svensk präst i Kristensamfundet sa: "I vår tid kan man leva två inkarnationer i ett liv." Maria berättade flera gånger att hon upplevde sitt liv på det sättet. Skärningspunkten var ankomsten till Mikaelgården.

Åttionio år gammal och i sällskap med några högt älskade barn och barnbarn, lämnade Maria lugnt och förtröstansfullt jordelivet på natten mot den första juni.

Text: Daniel Rudklint, präst i Kristensamfundet (utdrag ur begravningsstal)

Bearbetning till skrift:

Paula H.-Karlström

Bild: Astrid M Källström s 29; privat s 31

Rapport från ECCE-mötet 2012

I år var vi som är ECCE-representanter i Europa inbjudna att besöka Federación San Juan på Teneriffa, för den årliga 4-dagars konferensen. Det kan låta som en bättre semester, men då ska man ta i beaktande att det inte finns en enda charterresa mellan Sverige och Teneriffa i månaden maj.

Därför blev resan ganska utdragen via både Göteborg och Berlin något som kompenseras när jag kom fram och möttes av Fidel Ortega i strålande sol. Åh så skönt för en frusen svensk att få ett par dagars värme efter en lång vinter!

Jordbruk och fiske

För 20 år sedan var Teneriffa en fridfull ö med ett fåtal hotell och många fiskebyar. 80 procent av den totala jordarealen var jordbruksmark. Man producerade mest grönsaker och frukt, främst tomater och en sorts bananer, "platanos", som är mindre, sötare och mer smakrika än de vi kan köpa i Sverige. Den vulkaniska jorden är torr och svårbrukad, men med vatten från bergen som samlades och togs tillvara för att användas på bästa sätt, kunde ett rikt jordbruk bedrivas under hundratals år.

Jordbruket försvinner

Idag har turismen tagit över stora delar av ön. 80 procent jordbruk har blivit 3. På den del av ön där vi bodde täcktes marken av hotell och restauranger. De börjar vid stranden och fortsätter sen flera kilometer upp på land. Tidigare var Teneriffa i princip självförsörjande när det gällde mat. Färre människor levde där och jordbruken frodades. Idag finns det inga möjligheter att försörja det stora antal människor som kommer för kortare eller längre vistelser i solen. Därför måste mycket importeras vilket leder till höga priser.

När jag diskuterade frågan med några av San Juans medarbetare som hörde till den ursprungliga befolkningen sa de att de visst uppskattar turismen, men att det blivit alldeles för mycket på för kort tid. De som städar och sköter

markservicen på hotellen är oftast inte från Teneriffa utan inflyttade från Mellan- eller Sydamerika. De ska också ha bostad, gärna någorlunda nära arbetsplatsen. Lokalbefolkningen har antingen flyttat upp till bergen för att ge plats för turismen, eller rest till andra delar av Spanien, alternativt till andra länder i Europa, för att söka arbete och bättre levnadsvillkor.

Läkepedagogik, socialterapi och kultur

När Fidel Ortega flyttade från fastlandet till Teneriffa för att starta en läkepedagogisk och socialterapeutisk verksamhet, var han medveten om öns historia. Han ville kombinera sitt arbete med en kulturgärning. I verksamheten i San Juan odlar man de flesta frukter och grönsaker som är traditionellt kanariska. Man har många olika slags djur, av vilka flertalet är sådana som funnits länge på ön som får, getter, åsnor, hästar och höns. Man tar tillvara ull, ägg, mjölk och kött. Av mjölken tillverkas bland annat en ost som räcker till husbehovet på ett för ön traditionellt sätt. Ullen färgas med växtfärg från traditionella växter som odlas på de magra ägorna. Speciella kaktusväxter, som coccinellusen trivs på, har planterats. Dessa små djur bereds och ger en helt underbar färg på ylleprodukter. Allt detta, jordbruk, hantverk, hushållsarbete, djurhållning och tillverkning av olika produkter, ger arbete och stimulans för arbetstagare och medarbetare.

Många aktiviteter

Inom verksamhetens ramar finns, förutom den dagliga verksamheten,

rapport

både daghem, skola och eftermiddagsverksamhet för barn med och utan förståndshandikapp. Varje år kommer skolklasser från hela ön på besök. Där får de lära sig om djurskötsel, jordbruk och om de traditionella hantverken. Arbetstagarna i den dagliga verksamheten är då "mäster" som visar "lärlingarna" hur hantverket utförs.

Finansieringen

Några statliga bidrag för verksamheten får man inte. Allt finansieras med privata gåvor och ett enträget arbete av föräldrar och medarbetare. För några år sedan ordnade man en utställning i Madrid för att göra reklam för sig. En förälder är engagerad i Lions och har genom den organisationen lyckats få ekonomiska bidrag. ECCEs styrelse ser nu över möjligheterna för San Juan att söka bidrag från EU.

Nya boenden skapas

En bit ifrån San Juan finns ett boende för några av dem som arbetar i daglig verksamhet. I skrivande stund är man i färd med att restaurera ett hus i en närbelägen by där ytterligare lägenheter snart ska kunna tas i bruk. Många av dem som arbetar i den dagliga verksamheten är med och skapar det nya boendet. Jag frågade Fidel hur byborna reagerat på att få ett antal grannar med förståndshandikapp. Han svarade med ett leende att ungdomarna tagits emot med värme och glädje. Sedan San Juan bildades har kunskapen om och förståelsen för personer med utvecklingsstörning ökat markant på ön. Medan vi var där hölls en fantastisk utställning i en vacker lokal mitt i byn. Fantastiska målningar,

skulpturer och vaxbilder (bilder gjorda av vax mellan två glas) visades, alla var tillverkade av personer inom den dagliga verksamheten på San Juan. Föräldrar och anhöriga var där, men också många andra från byn, varav flera kommenterade att de inte hade en aning om att personer med förståndshandikapp kan skapa sådan fantastisk konst. Borgmästaren i byn höll ett högtidligt tal där han talade om hur uppskattat Fidel Ortegas arbete är, och hur lärorikt det varit för alla på Teneriffa.

Konferensprogrammet

ECCE-konferensen innehöll, förutom styrelsemöte, föredrag av tre talare. Brigitte Frankhauser, från den internationella socialterapeutiska arbetsgruppen STAG, berättade kort om den verksamhet hon representerar. Dr Hemmerich föreläste om hur ett arbete som enbart är produktivt – kontra ett kreativt arbete – påverkar vår hjärna. Han utgick ifrån ett hälsofrämjande synsätt och konstaterade att ett kreativt arbete är en av de byggstenar som håller balansen mellan hälsa och ohälsa.

Hartwig Ehlers visade filmen "Von Pflanzen und Menschen, ein Jahr mit der Hofgemeinschaft Weide-Hardebeck", som gjorts av ett professionellt filmteam vid den verksamhet där han arbetar, i norra Tyskland. Det är en fin film som visar hur en bygemenskap och arbete på ett biodynamiskt jordbruk fungerar. Det kan säkert vara intressant för människor som inte känner till att sådana verksamheter finns. Det blev i filmen mycket tydligt hur arbetet gav både arbetstagare och medarbetare en stark yrkesstolthet och arbetsidentitet.

Av en tillfällighet träffade Michal Mullan, som är verksamhetschef från Österrike, en kvinna som arbetar i den socialterapeutiska verksamheten Sólheimar på Island, Gudrun Kristjánsdóttir. Hon var på Teneriffa på semester. Michael bjöd genast in henne att delta i vårt lördagsmöte. Vi som representerar Sverige utbytte e-postadresser med henne så att vi kan hålla kontakt.

Ingen tid för föräldrarnas samtal

Tyvärr hade föräldragruppen, som detta år var nästan 50 procent av mötesdeltagarna, fortfarande inte fått någon egen tid för diskussioner inom

ramen för själva mötet. Detta påpekades i olika sammanhang för styrelsen av både föräldrar och andra.

Det är viktigt för föräldrar och andra anhöriga att få "a window of opportunity", för samtal och utbyte vid mötena. Just detta år var aktiviteter och studiebesök inplanerade varje stund av vår vistelse, så det blev ingen tid över för något speciellt "föräldramöte". I stället pratade vi på raster och under måltiderna. Vi hoppas på gehör för våra önskemål vid nästa års möte. Då är vi bjudna till en verksamhet i Ungern.

Text och bild: Deborah Ingves

annons

När sammanhangen spelar roll

Famna är branschorganisation för idéburna organisationer som bedriver verksamheten utan vinstsyfte och återinvesterar sitt överskott i verksamheten.

Ett medlemskap i Famna innebär att din organisation får:

- möjligheter till ökade och breda samhällskontakter
- delta i kvalitets- och ledarskapsprogram
- möjlighet att utveckla ditt idéburna företagande
- erfarenhets- och kunskapsutbyte med andra idéburna organisationer
- vara med och utveckla den svenska välfärden
- kontakt med EU:s påverkan av svensk vård och omsorg

Mer information om Famna, får du på hemsidan www.famna.org eller ring oss på kansliet, tfn 08-546 949 30.

Du kan också kontakta Paula H Karlström, styrelseledamot i Famna och förbundssekreterare i Värna, tfn 08-551 715 30.

ILG-samverkansdag den 26 oktober

Den 26 oktober var det dags igen för ILGs samverkansdag som började på morgonen med fika och ett antal programpunkter på Värna-verksamheten Mora Park som var värd för höstens möte kring temat "Funktionsolika – allas rätt till inflytande och makt över sitt eget liv".

Särskilt intressant utifrån ett samhällsperspektiv var att ILG denna gång hade bjudit in politikern Börje Vestlund (S) för att hålla ett föredrag om upphandlingar och på vilket sätt de kan spela en viktig roll för samhällets tjänster inom skola, vård och omsorg. Vestlund är ledamot i näringsutskottet och dessutom engagerad i handikappolitiska frågor. Han är aktiv i ett antal styrelser, bland annat är han ordförande för epilepsiförbundet, och var dessutom under flera år ordförande i Kista stadsdelsnämnd. Börje Vestlund var även bland de politiker som var bjudna till Almedalsseminariet "Alternativa företagsformer för socialt företagande", där han talade om associationsformer för sociala företag och om upphandlingssystemets svaga punkter. Seminariet arrangerades i år av ett antal antroposofiska verksamhetsfält, däribland Värna.

På ILGs samverkansdag tog Vestlund ställning till dagens upphandlingsförfarande utifrån sina egna erfarenheter från Riksdag och kommunalpolitik. Han påtalade en del brister i praktiken, exempelvis att upphandlingar inom "mjuka" ansvarsområden som äldreomsorg ofta saknar detaljerade kravbeskrivningar och att det dessutom finns för lite transparens i förfarandet. En anledning till brist på insynen är att anbuden betraktas som affärshemligheter, vilket Vestlund ställde sig frågande till.

I det stora hela var Börje Vestlund positiv till att kommuner upphandlar tjänster. Han menade att vinster i välfärden inte är problematiska i sig, då ett visst överskott behövs för att utveckla verksamheter eller för framtida investeringar osv. Men han efterfrågade någon form av regelverk och kontrollsystem

med allmänt accepterade variabler som lämpar sig för att utvärdera kvaliteten i upphandlade verksamheter.

Samtidigt var Börje Vestlund tydlig med att det vid sidan av ett nationellt regelverk och tillsyn krävs kompetenta verksamhetsledare som slår vakt om kvaliteten i verksamheten. Enligt honom borde detaljerna i upphandlingarna även omfatta kompetenskrav. Även valfrihet kom på tal denna fredagsmorgon på Mora Park. Börje Vestlund ansåg att valfrihet i ordets rätta bemärkelse ofta inte existerar inom skola, vård och omsorg, utan att det som erbjuds mestadels är ganska likartat vad gäller innehållet. Det som människorna kan välja emellan, menade han, är många gånger enbart organisationernas associationsform. Som exempel nämnde Vestlund äldreomsorgens tjänster som är nästintill standardiserade i stället för att vara anpassade till de äldres behov eller individuella önskemål. En rolig anekdot som Börje Vestlund berättade i sammanhanget var att en äldre anhörig som inte var så hemskt intresserad av rena ytor, hade uppskattat enormt mycket om hemtjänsten satsat på att spela kort istället för att städa. Men önskemål av det slaget ingick inte i de erbjudna tjänsterna ...

Ett antal av de närvarande mötesdeltagarna instämde att valfriheten ofta upplevs som läpparnas bekännelse, särskilt med tanke på att det finns risk för att de stora aktörerna inom privat skola, vård och omsorg på sikt kan tränga undan idéburet företagande från välfärdsmarknaden. En konsekvens av en sådan utveckling blir att det i slutän-

dan inte finns en önskvärd mångfald kvar som kan erbjuda olika tjänster med en specifik särart.

Vestlund berörde även LSS-lagstiftningens rättighetskaraktär och att den inte efterlevs i en del kommuner, vilket har lett till ett ökande antal rättsfall. Då kommunernas ansträngda ekonomi inte sällan är bakgrunden till att anhöriga väljer att vända sig till domstolen, är det väldigt viktigt för resurssvaga kommuner att medel tilldelas via skatteutjämningsystemet, poängterade Vestlund. I detta sammanhang bemötte han också mötesdeltagarnas kommentarer kring Södertälje kommuns otillräckliga ersättningsnivåer för placeringar i omsorgsverksamheter och rekommenderade att ta diskussionerna om problematiken med högsta politiska ledningen i Södertälje.

Socialt företagande var också en punkt på dagens agenda. Ett problem som Vestlund identifierade i samband med sociala företag var att det kan vara svårt att hitta en hållbar finansiering. Han informerade deltagarna om att Tillväxt-

ILG-samverkansdag

verket har fått i uppdrag att se över, vad man kan göra för att förbättra finansieringsmöjligheter för sociala företag. Börje Vestlund menade att det finns finansieringsbehov både för att starta upp, men också för att sociala företag bör kunna växa om efterfrågan ökar, och för att kunna reinvestera. Problematiskt är enligt honom att socialt företagande inte har krav på avkastning och att det därför blir svårt att få ihop medel för kommande investeringar. Ett glädjande besked var denna morgon att socialdemokraterna och regeringen är eniga i ambitionen att förbättra villkoren för och slå vakt om de sociala företagen. Det var skönt att höra. Hur långt Tillväxtverket har kommit i sitt arbete, att se över finansieringsmöjligheter hade Vestlund vid mötets tidpunkt ingen information om. På verkets webbplats finns det i nuläget inga uppgifter om ett nytt regelverk. Återstår bara att vänta och se.

Det var kul att höra att Börje Vestlund under förmiddagen uttryckte sitt intresse att besöka även andra av Värnas verksamheter. ILGs ordförande Ulla Iggsjö-Löfgren som höll i dagens program, lovade att föreningen kommer att engagera sig för en fortsatt kontakt med politikern Vestlund. Efter förmiddagens program och lunch fortsatte ILGs samverkansdag med kontaktpersonsmöte på Kulturhuset i Ytterjärna.

Samverkansdagens minnesanteckningar finns att ladda ner på ILGs hemsida: www.ilg.se

Vårens ILG-dag äger rum den 13 april på Mora Park. För underhållning under dagen står musikgruppen "Coverboyz". Inbjudan finns snart på ILGs hemsida.

Text: Astrid M Källström

Bild: Socialdemokraterna

God jul, fina och avkopplande helgdagar och ett gott nytt år önskar vi på Läs-redaktionen alla våra läsare!

Nu samlar vi kraft inför det nya året och hoppas att få välkomna er som trogna och intresserade läsare även 2013.

Peer

www.nordisk.allkunstverk.com

«Det var da en ustyrtelig mengde lag!
Kommer ikke kjernen snart for en dag?»

Fra Peer Gynt av Henrik Ibsen

FOR ALLE 2013

Sommarfestival 23 – 28 juni 2013

Vill DU vara med på en annorlunda och innehållsrik sommarfestival i Norge? Festivalen riktar sig till ungdomar och vuxna med och utan funktionsnedsättning. Människor från in- och utlandet kommer att samlas på Sundvoldens hotell-anläggningar och under en vecka skapa ett gemensamt socialt allkonstverk.

Henrik Ibsens skådespel Peer Gynt går som en röd tråd genom hela festivalen – och kommer att synas i många olika konstnärliga uttryck! Festivalen erbjuder även ett stort antal andra aktiviteter som dans, drama, musik, sång, skapa och uppföra konst, prova på vattensport och andra friluftaktiviteter, utflykter, vandringar och lekar. Det finns aktiviteter för alla!

BO OCH ÄTA: alla festivaldeltagare som är med hela veckan bor i enkel- eller dubbelrum på Sundvolden Hotell i Hole kommun, 5 mil nordväst om Oslo. Frukost, lunch och middag ingår i priset.

PRIS:

Kursavgift NOK 5.000/person i dubbelrum.
NOK 5.600/person i enkelrum.

I kursavgiften ingår helpension på Sundvolden Hotell, alla våra festivalaktiviteter samt tillgång till hotellets bastu, bassäng och träningslokaler.

Kan du inte delta hela veckan går det bra att köpa dagskort. Detta kostar NOK 600 för måltider och aktiviteter.

Aktivitetserna kommer att läggas ut på www.nordisk.allkunstverk.com och på www.facebook.com/PeerForAlle2013

ANMÄLAN OCH BETALNING:

Senast 15 mars 2013.

Anmälan sker på festivalens hemsida, där det även finns information om hur man betalar in kursavgiften.

VILL DU VETA MER: Ring till Aina Nagell-Sværk, telefon +47 971 11 789 eller maila till: allkunstverk@camphill.no eller aina-nagell@hotmail.com

GÅVOR: Vi är tacksamma för både små och stora gåvor till projektet! Gåvor sätts in på konto 1254.05.50148, Cultura sparebank. IBAN: NO23 12540550148. SWIFT: DNBANOKK

ARRANGÖR: Peer For Alle 2013 arrangeras av Nordiska förbundet för Läkepedagogik och Socialterapi i samarbete med Socialterapeutisk förbund i Norge, Norsk forbund for utviklingshemmede og Friskus IL.

Andra samarbetspartner kommer att annonseras på hemsidan.

Värna – förbundet för läkepedagogiska och socialterapeutiska verksamheter

Värna är en sammanslutning av 45 läkepedagogiska och socialterapeutiska verksamheter som erbjuder boende, utbildning och arbete för barn, ungdomar och vuxna med särskilda behov.

Värnas syfte

Värnas syfte är att vidareutveckla arbetsmetoder i läkepedagogik och socialterapi samt att förmedla kunskaper om inriktningen. Läkepedagogik och socialterapi bygger på den antroposofiska människokunskapen som är spridd i ett trettio-tal länder och har funnits i Sverige sedan 1935.

Värna för dig

På vår hemsida www.varna.nu hittar du mer information om Värnas verksamheter. Här kan du se lediga platser och lediga tjänster. På hemsidan kan du även ladda ner vår verksamhetsförteckning.

Kontakta oss gärna för mer information:
Värnas kansli – sekreterare@varna.nu
08-551 715 30.

Vi värnar om

- Det unika i varje individ
- Lugn och balans genom tidsrytmer, färg, form, kost och språk
- Meningsfulla uppgifter och arbetsglädje

VÄRNA

Tunaindustriväg 2, 153 30 Järna www.varna.nu